



УДК 351:321:323.1

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-2\(30\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-2(30)-8)

Орел Марія Григорівна,

доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: orelmailm@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9071-5602>

Orel Mariia Hryhorivna,

Doctor of Science of Public Administration, Professor at the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Frometivska str., 2, e-mail: orelmailm@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9071-5602>



Ситник Григорій Петрович,

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 02000, м. Київ, вул. Володимирська, 60, e-mail: sgp1000@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>

Sytnyk Hryhorii Petrovych,

Doctor of Sciences of Public Administration, Professor, Head of the Department of Global and National Security, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 02000, Kyiv, Volodymyrska str., 60, e-mail: sgp1000@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>

**МОВА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ
КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНСОЛІДАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ІДЕНТИЧНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

Анотація. Сучасна світобудова характеризується низкою антагоністичних тенденцій, з одного боку, процеси глобалізації призводять до уніфікації та інтеграції, а з іншого – спостерігаються процеси фрагментації та локалізації спільнот за різними ознаками, переважно культурною та соціальною тощо. Мова є одним з консолідуючих факторів цього процесу. А політика збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин має стати одним із механізмів забезпечення стійкості соціального порядку, дослідження цього питання й актуалізувало мету роботи. Основною комплексною небезпекою для державності є руйнація соціального порядку. Тому ефективність соціального управління та консолідація суспільства навколо цілей, досягнення яких гарантує його безпеку, значною мірою залежить від вирішення проблеми забезпечення стійкості, зокрема національної. Складність взаємодії та специфіка дослідження чинників, які мають враховуватися при визначенні концептуальних засад безпеки соціальних систем та механізмів її забезпечення, зумовили використання для вирішення поставлених завдань міждисциплінарного та системного підходів, а також низки загальнонаукових і спеціальних методів, які використовуються в соціології, політології, теорії права, публічного управління та адміністрування. **Мета роботи** – осмислення концептуальних засад національної стійкості крізь призму консолідації та збереження ідентичності національних меншин: мовний аспект. **Методологічну основу формує** використання міждисциплінарного та системного підходів, а також структурно-функціонального, абстрактно-логічного методів тощо. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у окресленні концептуальних засад національної стійкості та визначення ролі мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин й обґрунтуванні базових підходів та механізмів щодо її забезпечення. Значна увага приділена висвітленню взаємозалежності безпеки та національної стійкості, дослідженню поняття стійкості соціального порядку; розкрито роль мови як одного з консолідуючих факторів. **Висновки.** Встановлена взаємозалежність понять “стійкість держави”, “безпека” та “національна стійкість”, вони розглядаються як визначальні передумови формування стратегічних завдань суб’єктів державного управління та оцінювання ефективності їх діяльності. Визначальною передумовою забезпечення стійкості держави є зорієнтованість її інститутів, функцій та інструментів влади на збереження національних цінностей. Стійкість держави і соціальна стійкість взаємозумовлені, а економічна, соціальна та екологічна складові останньої тісно пов’язані. Тому стійкість держави має розглядатися в контексті її взаємозв’язку з дотриманням принципів сталого розвитку та вибору критеріїв, які дозволяють оцінювати стійкість та розвиток як передумову безпеки суспільства та держави й обґрунтуванні базових підходів та механізмів щодо її забезпечення. Визначено роль мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин. Отримані теоретичні висновки та практичні рекомендації можуть сприяти подальшому вдосконаленню теоретичних основ щодо забезпечення національної безпеки, мають позитивно вплинути на підготовку та прийняття ефективних політичних та державно-управлінських рішень, розробляти та втілювати комплексну, прогнозовану, обґрунтовану політику забезпечення національної стійкості.

Ключові слова: мова, національна стійкість, національні меншини, публічна політика, соціальні системи, державність, управлінські рішення, соціальний порядок.

LANGUAGE AS A FACTOR OF NATIONAL SUSTAINABILITY THROUGH THE PRISM OF CONSOLIDATION AND PRESERVATION OF THE IDENTITY OF NATIONAL MINORS

Abstract. Ensuring the stability of the social order – the main goal of the attention of subjects of public administration to the relevance of the choice of research topic is determined. Language is one of the consolidating factors of this process. The policy of preserving, developing and consolidating the national identity of national minorities should become one of the mechanisms for ensuring the stability of the social order, the study of this issue has actualized the purpose of the work. The main complex danger to statehood is the destruction of the social order. Therefore, the effectiveness of social management and the consolidation of society around the goals, the achievement of which ensures its security, largely depends on the solution of the problem of ensuring sustainability, in particular the national one. **The purpose** of the work is to comprehend the conceptual foundations of national sustainability through the prism of consolidation and the preservation of the identity of national minorities: the linguistic aspect. **Methodology:** interdisciplinary and systemic approaches, as well as structural-functional, abstract-

logical methods. *Scientific novelty* of the obtained results: determination of the conceptual foundations of national sustainability; determining the role of language as one of the consolidating factors in the policy of preserving, developing and consolidating the national identity of national minorities and substantiating the basic approaches and mechanisms for ensuring it. Considerable attention is paid to the coverage of interdependence and national stability, the study of the concept of stability of the social order; the role of language as one of the consolidating factors is revealed. *Conclusions.* The concepts "stability of the state", "security" and "national stability" is established are interdependence. They are considered as determining prerequisites for the strategic objectives of public administration entities and for evaluating the effectiveness of their activities. The determining condition for ensuring the stability of the state is the focus of its institutions, functions and instruments of power on the preservation of national values. Sustainability and social sustainability are interdependent, and the economic, social and environmental components of the latter are closely connected. Therefore, the sustainability of the state should be considered: in the context of its relationship with the observance of the principles of sustainable development; selection of criteria to assess sustainability and development as a prerequisite for the security of society and the state. The theoretical conclusions and practical recommendations obtained can contribute to the further improvement of the theoretical foundations for ensuring national security, positively influence the preparation and adoption of effective political and state-administrative decisions, develop and implement a comprehensive, predictable, reasonable policy for ensuring national stability.

Key words: language, national stability, national minorities, public policy, social systems, statehood, management decisions, social order.

Вступ. Основною комплексною небезпекою для державності є руйнація соціального порядку. Тому ефективність соціального управління та консолідація суспільства навколо цілей, досягнення яких гарантує його безпеку, значною мірою залежить від вирішення проблеми забезпечення стійкості. Актуальність її вирішення набуває особливого значення в сучасну епоху, для якої характерним є зростання ступеня невизначеності в суспільно-політичному та соціально-економічному розвитку як на національному, так і глобальному рівнях. Тому забезпечення стійкості соціального порядку має постійно перебувати в колі уваги суб'єктів публічного управління та адміністрування, особливо при прийнятті управлінських рішень у сфері національної безпеки, що зумовило предмет дослідження. *Основною метою роботи* є осмислення концептуальних засад національної стійкості крізь призму консолідації та збереження ідентичності національних меншин: мовний аспект. Завданнями є: з'ясувати взаємозалежності понять "стійкість держави", "безпека" та "національна стійкість", безпеки та національної стійкості, національної безпеки та державності; дослідити поняття стійкості соціального порядку; розкрити роль мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин. *Методологічну основу формує:* використання міждисциплінарного та системного підходів, а також структурно-функціонального, абстрактно-логічного методів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у окресленню концептуальних засад національної стійкості та визначення ролі мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин й обґрунтуванні базових підходів та механізмів щодо її забезпечення. Значна увага приділена висвітленню взаємозалежності безпеки та національної стійкості; висвітленню взаємозалежності безпеки та національної стійкості, дослідженню поняття стійкості соціального порядку; розкриттю ролі мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин. Складність взаємодії та і специфіка дослідження чинників, які мають враховуватися при визначенні концептуальних засад безпеки соціальних систем та механізмів її забезпечення, зумовили використання для вирішення поставлених завдань міждисциплінарного та системного підходів, а також низки загальнонаукових і спеціальних методів, які використовуються в соціології, політології, теорії публічного управління та адміністрування. Кожен з методів, у процесі аналізу наукових праць дозволив висвітлити ту чи іншу проблему у певному ракурсі. Водночас за основу було взято діалектичний метод пізнання, а саме дослідження проводилось індуктивно (шляхом збору та аналізу якісних даних) та дедуктивно (через узагальнення теоретичних питань на основі системного підходу). Це зумовило відповідні етапи дослідження,

структуру та логіку подання матеріалу, а також вибір методів та інструментів для отримання нових наукових результатів. Так, на першому етапі дослідження використовувався бібліографічний метод та контент-аналіз. Вони дозволили виявити низку першоджерел, в яких аналізуються чинники, які зумовлюють ті чи інші аспекти дослідження безпеки соціальних систем у контексті їх буття. На другому етапі використовувалися структурно-функціональний та системний методи для розкриття взаємозумовленості соціальних явищ, які позначають поняттями “стійкість держави”, “безпека” та “національна стійкість”, виявлення основних факторів впливу на безпеку соціальних систем. Також ці методи використовувалися при обґрунтуванні підходів щодо розкриття змісту концепту “безпека” та формування механізмів забезпечення безпеки соціальних систем. На третьому етапі використовувався абстрактно-логічний метод для узагальнення опрацьованих матеріалів з метою формулювання висновків і рекомендацій за підсумками дослідження.

На думку науковців та аналітиків причини та наслідки геополітичного, гео економічного та геокультурного змін просторів життєдіяльності та взаємодії народів, цивілізацій та держав мають системний, суперечливий та значною мірою непередбачуваний вплив на забезпечення національної безпеки більшості країн світу передусім пов'язано довгостроковими тенденціями, зростанням загроз. Серед вказаних загроз, зокрема, можна виокремити: нехтування нормами міжнародного права; що набирає все більшого очевидного характеру втручання у внутрішні справи; спроби обмеження державного суверенітету у політичній та економічній сферах; зростання впливу конфліктогенних чинників дестабілізації політичної системи держав; злочини терористичної спрямованості; міжнародна організована злочинність; політична корупція; масова нелегальна міграція; зростання обсягів незаконної торгівлі зброєю тощо. При цьому політичні, економічні, міжетнічні та інші суперечності як у державах, так і у відносинах між ними, намагання за будь-яку ціну перерозподілити сфери впливу вже призвели до низки конфліктів, у тому числі збройних, оскільки деякі країни все частіше надають пріоритет силовим методам досягнення своїх національних цілей.

Окрім того, в умовах українських реалій, набула гостроти й низка проблем, які лежать у площині захисту матеріальних та культурних (духовних), гуманітарних цінностей суспільства, прав та свобод людини, захисту суверенітету та

територіальної цілісності. Основною комплексною небезпекою для державності є руйнація соціального порядку, стійкість якого за будь-яких форм правління і державного устрою фактично тотожна цінності безпеки для людини (індивіда), суспільства та державних інститутів. З огляду на це ефективність соціального управління та консолідація суспільства навколо цілей, досягнення яких гарантує його безпеку, значною мірою залежить від вирішення проблеми забезпечення стійкості соціального порядку. Актуальність її вирішення набуває особливого значення в сучасну епоху для якої характерним є зростання ступеня невизначеності в суспільно-політичному та соціально-економічному розвитку як на національному, так і глобальному рівнях. Тому забезпечення стійкості соціального порядку має постійно перебувати в колі уваги суб'єктів публічного управління та адміністрування, особливо при прийнятті управлінських рішень. Це зумовлює необхідність подальшого розкриття змісту соціального явища, яке позначають поняттям «соціальний порядок», «стійкість», «національна стійкість», виокремлення та аналіз чинників від яких залежить його стійкість та усвідомлення вказаними суб'єктами доцільності щодо її забезпечення як пріоритету. Тому визначальним завданням суб'єктів державного управління є функціонування вказаних систем у такому стані, за якого загрози національній безпеці будуть мінімізовані.

Безпека, національна стійкість та мова. Актуалізація проблеми забезпечення стійкості держави як соціальної системи була окреслена такими основними причинами: зміни характеру розвитку, висока невизначеність, взаємозалежність факторів, які визначають економічні, політичні, соціальні та культурно-історичні детермінанти розвитку інститутів держави; наявність системних компонентів, які зумовлюють суперечливі тенденції формування безпекового середовища функціонування сучасних держав; усвідомлення, що державні інститути залишаються основним інструментом формування та реалізації національних інтересів, урахування еволюційних законів суспільного розвитку та вибору національних стратегій, які дозволяють гармонізувати його соціальні, економічні, політичні та гуманітарні аспекти тощо (Бондар В., Орел М., 2022; Резнікова О., 2022; Орел М., Ситник Г., 2022; Підбережник Н., 2019; Попович Н., 2015; Резнікова О., 2022; Сенюшкіна Т., 2007; Чальцева О., 2017;).

Уявлення щодо сутності соціального явища, яке позначають поняттям “стійкість системи”

фахівцями та науковцями переважно розглядається як здатність зберігати або відновлювати свої основні параметри та характеристики, незважаючи на зовнішні та внутрішні впливи повертатися у стан рівноваги після впливу збурення, впливу певного фактора, явища чи середовища у якому перебуває система.

Поняття “стійкість” досить багатогранне і використовується в різних сферах і має різні відтінки. Зростання рівня глобальних загроз в екології, зміні клімату спричинило потребу шукати нові шляхи забезпечення від природних катастроф, забезпечення життєдіяльності в кризових умовах. Відтоді заговорили про стійкість екосистеми й інфраструктури. Згодом спектр загроз як для держав, так і людей, лише розширювався. На порядок денний вийшли завдання розбудови стійкості держави і суспільства до терористичної загрози й інформаційних атак, комп’ютерних систем — до хакерства, стійкості фінансової системи, а зрештою — національної стійкості (Резнікова О., 2022).

Більшість фахівців схильні вважати, що стійкість держави є абсолютною цінністю, а отже, її забезпечення має належати до стратегічних цілей суб’єктів публічного управління у сфері національної безпеки. Водночас держава є надскладною соціальною системою, а системність та динамічний характер факторів, які визначають умови формування середовища їх функціонування зумовлюють необхідність урахування взаємозв’язку стійкості держави та її безпеки. Тому дослідження різних аспектів цього взаємозв’язку, традиційно перебуває в центрі уваги різних фахівців. Також сьогодні фахівці із різних галузей знань традиційно приділяють багато уваги визначенню ролі держави, стійкості її функціонування та з’ясуванню чинників, які здійснюють вплив на її вітальний (життєвий) потенціал. Водночас зростання переліку та рівня небезпек життєдіяльності сучасних держав, а також напруги в міждержавних відносинах, актуалізували важливість розв’язання проблеми забезпечення її стійкості в контексті спроможності держави виконувати свої функції (Орел М., Ситник Г., 2022; Підбережник Н., 2019; Попович Н., 2015; Резнікова О., 2022; Сенюшкіна Т., 2007; Чальцева О., 2017; Юі-Шенг Чоу, Цітра С. Онгковійоіо, 2019; Ніколас Гвоздьов, 2022; Указ Президента України №479/2021).

З точки зору державної управлінської діяльності, національні меншини, на рівні з іншим етнічним компонентом – етнічними, мовними, релігійними, автохтонними групами, знаходяться у фокусі публічної політики (Орел М.,

2019; Ситник Г., 2019; Фатихова, М., Дорошук, Е., & Манташашвілі, М., 2018). Одне з її пояснень, надає Бондар В., це реалізація інтересів держави через розвиток етнічних маркерів ідентифікації, серед яких мова національних меншин уособлює об’єкт цілеспрямованого впливу влади, є чинником державотворення й розвитку. Отже, державний вплив на етнічне середовище розглядається як сукупність етнічних компонентів, природних й соціально-побутових умов, які, з одного боку, впливають на етнізацію людини, а, з іншого, є її маркерами, що призводить до руху цих компонентів, їх зміни (Бондар В., 2022). Як визначає енциклопедичний довідник: «зміна різних компонентів етносу, передусім мови, окремих елементів духовної та матеріальної культури, самосвідомості є процесом етнічним» (Євтух В., 2012. С. 396).

Теоретичні й практичні питання, історичних етапів розвитку національних меншин, вивчення етнонаціональної сфери у взаємозв’язку з публічною політикою, розглядалися низкою науковців. «Мовні проблеми в сучасному українському суспільстві набувають ознак і характеристик політичних проблем першочергової важливості. Також автор доходить до висновку, що зокрема, аналіз мовної політики України на сучасному етапі дає змогу зробити висновок, що мовна політика є не лише одним із найважливіших аспектів державної політики в цілому, а й невід’ємною складовою останньої (Ковальова Т., 2020). Коли мова йде про співвідношення ролі державної мовної політики та компонента внутрішньої і зовнішньої політики, Т. Ковальова звертає увагу на те, що державна мовна політика має на меті формувати гармонійне мовне середовище в країні, здійснювати вплив на мовні ситуації з метою підтримки суспільної злагоди, запобігати мовним конфліктам, вирішувати їх у разі виникнення, забезпечувати рівновагу між інтересами носіїв різних мов, зберігаючи при цьому національні інтереси й залишаючи непорушним статус державної мови (Ковальова Т., 2020)

Меншини, як суб’єкт соціальних відносин, розвиваються у взаємодії з соціальними групами титульного етносу, спільно зумовлюють процес формування нації. Бондар В., зазначає, що сутність і зміст наукового управління національними процесами не можна усвідомити, попередньо не визначивши: чим управляти та як й якими методами здійснювати управління, тобто який механізм і процеси управління та визначення у чому суть комплексного підходу до управління (Бондар В., 2022). Отже,

практичною запорукою державотворення, суспільного прогресу усієї нації є проникнення до сутності процесів і механізмів розвитку суспільства в усій їх діалектичній суперечливості, дотримання та вдосконалення принципів вироблення й упровадження публічної політики.

Процес розвитку мов розглядається у дослідженні Н. Попович. До об'єктів державотворення, на думку автора, належать також і лінгвістичні процеси, а функційний та внутрішньоструктурний розвиток мови потребує вивчення на предмет своєрідності і наслідків впливу суспільних чинників (Попович Н., 2015). В умовах вживання носіями мов національних меншин у відриві від «мовної батьківщини», мови національних меншин переймають лексичний запас та граматичну структуру мови навколишнього середовища унаслідок: зв'язку між мовою і суспільством; стану шкільної освіти; ставлення політиків до підтримки таких мов (Цервінські С., 2013; Бондар В., 2022).

Мова, як одна з ознак ідентичності, слугує важливим засобом комунікації, задовольняючи групові й індивідуальні потреби у різноманітних сферах життя. Також, як зазначає В. Євтух: «Мова є чи не найхарактернішим маркером етнічної незалежності. Найчастіше її ідентифікують з тим чи тим народом, тією чи тією національністю» (Євтух В., 2012). У контексті інтелектуальних властивостей людини, О. Ткаченко говорить, що: «мова і національна ментальність співвідносяться як форма та зміст національної словесно-розумової культури в найширшому сенсі цього поняття. У мові виявляється національна ментальність, яка, у свою чергу, найбільшою мірою пояснює потребу в існуванні окремої національної мови» (Сенюшкіна Т., 2007).

Вивчаючи європейські засади мовної політики, статус мов і мовних прав, Б. Ажнюк у своїх працях підкреслює: «мовні права титульної нації формалізуються в офіційному статусі її мови як державної або офіційної мови держави. Статус є важливою передумовою забезпечення мовних прав, але автоматично не може гарантувати їх дотримання. За умов рівного статусу перевагу має мова з потужним інституційним, соціальним та інформаційним ресурсом ... наявність у мови офіційного статусу актуалізує кореляцію «право і обов'язок» (Ажнюк Б., 2019).

Аналізуючи ознаки міжнаціональної напруженості, виявлено такий факт, що існування декількох національних меншин у межах спільної території й необхідність застосування засобів для їх існування, актуалізує завдання з розроблення нових підходів до етнополітич-

них проблем. У зв'язку з цим, міжнародний правовий захист національних меншин повинен стати запорукою стабільності в європейському регіоні, Україні (Сенюшкіна Т., 2007).

Комплексність управління розвитком мов національних меншин обумовлене специфікою розгортання середовища, у якому такі мови вживаються поряд з державною мовою, пронизуючи усі сфери суспільно-політичного життя. Багатоманітність та багатогранність суб'єктів мовних відносин підкреслює прояви різноманітності мовних зв'язків. Різноманіття, що походить з союзу багатьох, є найвеличніше благо, яке надається суспільством, і це різноманіття, безперечно, втрачається за все більш державним втручанням (Бондар В., 2022). Тому, одне із теоретичних й практичних завдань регулювання мовних відносин, це окреслення меж державного впливу на такий тип суспільних відносин.

Безпека як комплексна характеристика взаємовідносин (взаємодії) між елементами соціальної системи. Безпека як об'єктивно-суб'єктивна оцінка зовнішніх та внутрішніх умов, які формують середовище її функціонування: стані захищеності системи, результатах діяльності інститутів, які забезпечують її життєздатність; сукупності чинників, від яких залежить безпека держави та інших чинниках.

Акцент уваги має бути на важливості адекватного реагування на небезпеки зниження ефективності взаємодії суб'єктів публічного управління, оскільки ці небезпеки здійснюють суттєвий вплив на стійкість функціонування держави як соціальної системи. (Бондар В., 2022; Орел М., 2019; Резнікова О., 2022; Ситник Г., 2021; Аксель С., 2017; Чіка Еупгемя Асогва; Ніколас К.Гвосдев, 2022; Вебер В., 2022). Сьогодні є незаперечним фактом, що держава (її інститути та інституції) продовжує залишатися визначальним суб'єктом у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Тому навіть у провідних країнах світу активізувалися спроби модернізації організаційно-функціональних структур держави, за допомогою яких забезпечується консолідація цілей індивідів у контексті стимулювання їх до безпечної діяльності, здійснюється управління розвитком суспільств. Це зумовлює й відповідні стратегічні завдання щодо підвищення ефективності діяльності цих структур для виконання функціональних завдань держави.

Резнікова О.О. вважає, що набуття такої характеристики, як стійкість, дозволяє державі й суспільству ефективно протидіяти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптува-

тись до різких і непередбачуваних змін безпечного середовища, підтримувати стале функціонування до, під час і після кризи, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги. Це дозволяє вистояти (іноді — вижити) у дуже складних (кризових) обставинах, яких не можна уникнути. Тут і проявляється різниця між безпекою і стійкістю: якщо ми не здолали загрозу — ми в небезпеці, а якщо загрозу неможливо здолати повністю або вона неминуча, чи має довготривалий характер — маємо вистояти і зазнати якомога менше втрат (Резнікова О., 2022).

Сьогодні доведеним фактом є те, що усвідомлення безпеки як суспільної цінності має визначати зміст діяльності сучасних держав. Тому серед її пріоритетів, зокрема, є створення умов, сприятливих для збереження національних цінностей, урахування еволюційних законів суспільного розвитку, вибір національних стратегій, які дозволяють гармонізувати його соціальні, економічні, політичні та гуманітарні аспекти. В цілому, для з'ясування ціннісних характеристик держави пропонується розглядати (Орел М., 2019): природні фактори (географічне розташування, менталітет народу тощо); особливості провладної еліти (її природа, єдність, принципи самоорганізації); специфіку державного устрою (організаційні начала, які поєднують нормативну та атрибутивну сфери державного життя); організаційний порядок як єдність статичного (ідеології), динамічного (функцій і режимів держави) та інституціонального його рівнів (конституція, ступінь поєднання єдиноначальства з колегіальністю тощо).

Цікавими є й думки Дж. Локка, який вважав, що коли держава перестає гарантувати безпеку громадян або сама стає джерелом небезпеки для них, вони повинні мати право і можливість забезпечити свій захист від її дій, гарантуючи собі таким чином найважливіші права, і, як логічний висновок, народ має право відібрати владу в тих, хто буде нехтувати його інтересами та вручити її гідним довіри, тобто цінністю є не стільки безпека держави, як індивідуальна свобода, адже безпека держави досягається тільки за умов забезпечення безпеки індивідів (Дж. Локк, 2002). Таким чином, національну державу доцільно розглядати як абсолютну цінність, що зумовлює необхідність здійснення взаємопов'язаних заходів щодо забезпечення як її стійкості, так і її безпеки. При цьому доцільно розглядати три типи стійкості держави: статичний; функціональний; динамічний.

Очевидно, що характеристики стійкості держави перебувають у діалектичній єдності з харак-

теристиками соціальної стійкості. З огляду на сфери життєдіяльності суспільства, соціальна стійкість складається із соціально-економічної, соціально-політичної, соціально-ідеологічної та соціально-психологічної стійкості. При цьому велика кількість культур, релігій, особливості менталітету населення, рівень освіти та розвитку є визначальними факторами соціальної стійкості. Тому динаміка складових соціальної стійкості значною мірою відображає динаміку стійкості держави.

Водночас деякі фахівці вважають, що під час формування механізмів, які забезпечують стійкість держави необхідно розглядати чотири рівні її стійкості:

перший рівень, який передбачає виокремлення основного "суб'єкта стійкості" (політичного лідера або керівної еліти);

другий рівень, який пов'язаний із наявністю та аналізом специфічного типу політичної системи, яка забезпечує відносну стійкість держави;

третій рівень, який передбачає виокремлення як основного "суб'єкта стійкості" територіальної спільноти, яка проживає на території держави;

четвертий рівень, який передбачає виокремлення макросоціальної спільноти з характерним для неї культурним кодом, яка розглядається як основний суб'єкт забезпечення стійкості держави.

Очевидно, що соціальне явище, яке позначають поняттям "стійке державне управління", синонімічне та взаємопов'язане з явищем, яке позначають поняттям "безпечний розвиток". Такими чином, стійкість держави — це її певний рівноважний стан. За такого стану вона, незважаючи на збурення, зумовлені змінами середовища існування, здатна тривалий час зберігати і відновлювати основні параметри, елементи, взаємозв'язки між ними, які визначають її спроможність виконувати функціональні завдання. У контексті такого розуміння стійкості держави під стабільністю держави варто розуміти її здатність впродовж відносно тривалого часу зберігати свої основні параметри, які визначають її основні характеристики, незважаючи на зовнішні та внутрішні впливи, тобто поняття стійкості більш широке, оскільки включає в себе стабільність.

І насамкінець, стійкість держави і соціальна стійкість взаємоумовлені, а економічна, соціальна та екологічна складові останньої тісно пов'язані. Це породжує низку складних завдань для органів державної влади, наприклад, щодо забезпечення соціальної справедливості. Ідеться про гарантії рівності громадян перед законом

і рівних можливостей для досягнення матеріального, економічного і соціального благополуччя та надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Тому стійкість держави має розглядатися і в контексті її взаємозв'язку з дотриманням принципів сталого розвитку та вибору критеріїв, які дозволяють оцінювати стійкість та розвиток як передумову безпеки суспільства та держави.

Національна система стійкості визначається як комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації;

національна стійкість — здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій;

організаційна стійкість — здатність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій ідентифікувати, готуватися, реагувати на загрози, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування до, під час і після настання кризової ситуації задля збереження функціонування і подальшого розвитку.

Таким чином, взаємозв'язок стійкості держави, її безпеки, соціальної стійкості та основних цілей концепції сталого розвитку має бути враховано у процесі практичної діяльності суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки. Тобто визначальною передумовою забезпечення стійкості держави є зорієнтованість її інститутів, функцій та інструментів влади на збереження та розвиток матеріальних і соціальних цінностей суспільства. Поняття "стійке державне управління" має розглядатися як синонімічне до поняття "безпечний розвиток", як передумова забезпечення стійкості держави та унеможливлення ризиків її руйнації. З огляду на це практична реалізація тези про необхідність зменшення ролі держави в усіх сферах суспільного життя, яка деколи звучить у промовах публічних політиків та знаходить відображення у наукових роботах деяких учених, є вкрай шкідливою, якщо розглядати її в контексті забезпечення безпеки людини (індивіда), суспільства та держави.

Соціальний порядок, як соціальна система, має деяку цілісність та стійкість, якщо має місце горизонтальна та вертикальна структуризація внутрішнього середовища соціуму шляхом узгодженості між принципами, цінностями та цілями функціонування його елементів на моральному, юридичному, програмно-цільовому та концептуально-ідеологічному ієрархічних рівнях. Тому вирішення низки завдань щодо забезпечення вказаної структуризації зумовлює місію та сенс діяльності суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки. Вказані завдання вони можуть виконувати за умови стійкості соціального порядку та створення ефективних соціальних механізмів для забезпечення соціальної взаємодії індивідів, соціальних груп, соціальних структур, інших соціальних інститутів тощо. Ця взаємодія є необхідною умовою та засобом забезпечення функціонування соціальної системи для досягнення її головної мети, передусім безпеки.

Висновки

Встановлена взаємозалежність понять "стійкість держави", "безпека" та "національна стійкість", які мають розглядатися як визначальні передумови визначення стратегічних завдань суб'єктів в державного управління та оцінювання ефективності їх діяльності. Визначальною передумовою забезпечення стійкості держави є зорієнтованість її інститутів, функцій та інструментів влади на збереження національних цінностей, що зумовлює ефективне виконання суб'єктами державного управління політичною безпекою низки стратегічних завдань спрямованих на реалізацію головної мети держави — забезпечення безпеки соціуму, а відтак поняття "стійке державне управління" має розглядатися синонімічним до поняття "безпечний розвиток", як передумова забезпечення стійкості держави та унеможливлення ризиків її руйнації. Стийкість держави і соціальна стійкість взаємозумовлені, а економічна, соціальна та екологічна складові останньої тісно пов'язані, стійкість держави має розглядатися і в контексті її взаємозв'язку з дотриманням принципів сталого розвитку та вибору критеріїв, які дозволяють оцінювати стійкість та розвиток як передумову безпеки суспільства та держави. Визначено, що одним з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин є роль мови.

Національна система стійкості визначається як комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського

суспільства, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації.

Взаємозв'язок стійкості держави, її безпеки, соціальної стійкості та основних цілей концепції сталого розвитку має бути враховано у процесі практичної діяльності суб'єктів публічного управління. Виявлена та з'ясована взаємозалежність факторів: вітального потенціалу державності; національних цінностей; стійкості, врахування яких є передумовою політичної безпеки та визначення стратегічних цілей суб'єктів державного управління щодо її забезпечення, роль мови як одного з консолідуючих факторів політики збереження, розвитку та консолідації національної ідентичності національних меншин й обґрунтуванні базових підходів та механізмів щодо її забезпечення. **Подальшими актуальними напрямками досліджень** має бути:

- розробка загальних теоретико-методологічних засад оцінювання ризиків та небезпек національній стійкості, виявлення перспективних можливостей щодо підготовки, прийняття та реалізації стратегічних рішень;

- розроблення концептуальних, методологічних, інструментальних, прикладних компонентів забезпечення національної стійкості в умовах високого рівня турбулентності й невизначеності безпекового середовища, з урахуванням особливостей розвитку держави та суспільства.

Отримані теоретичні висновки та практичні рекомендації можуть сприяти подальшому вдосконаленню теоретичних основ щодо забезпечення національної безпеки, мають позитивно вплинути на підготовку та прийняття ефективних політичних та державно-управлінських рішень, розробляти та втілювати комплексну, прогнозовану, обґрунтовану політику забезпечення національної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: _____

1. Ажнюк Б. Мовна політика: європейські критерії і Україна. *Українське мовознавство*. 2019. № 1 (40). С. 9–31.
2. Бондар В.Т. Публічна політика з розвитку мов національних меншин: Європейські стандарти. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2022. № 1(75). С. 6–12.
3. Ковальова Т. В. Державна мовна політика України: сучасні суспільні виклики : моногр. Харків : ХарPI НАДУ, Магістр, 2020. 396 с.
4. Етнічність: енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ: Фенікс, 2012. С. 396.
5. Орел М. Г. Аксіологічний аспект концепту "стійкість держави" у контексті функцій публічного управління у сфері безпеки та в історії наукової думки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 95–101. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.95 http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2018/19.pdf
6. Орел М.Г. Місія суб'єктів публічного управління у сфері політичної безпеки щодо забезпечення стійкості соціального порядку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1367>. DOI : 10.32702/2307-2156-2019.1.22
7. Орел М.Г. Забезпечення гуманітарної безпеки в умовах Covid-19: виклики та загрози. *Інвестиції: практика та досвід*. Рубрика: *Державне управління*. 2022. № 11-12, С. 75-82. DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.11-12.75>. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/33/34>.
8. Орел М.Г. Теоретичні основи державного управління у сфері політичної безпеки: монографія. Київ: «Поліграф плюс», 2019. 320 с.
9. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 532 с. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf
10. Підбережник, Н. П. (2019). Забезпечення етнокультурного розвитку української державотворчої нації як напрям публічної політики щодо формування української національної ідентичності. *Ефективність державного управління*, (61). <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198511>
11. Попович Н. Г. Державно-управлінський дискурс у політико-адміністративних відносинах: теоретичні та методологічні засади: дис. д-ра держ. упр.: 25.00.01 / Попович Наталія Григорівна. – К.: НАДУ. 2015. – 360 с.
12. Сенюшкіна Т. О. Державні механізми управління етнічними конфліктами: дис. ... д-ра держ. упр.: 25.00.02 / Сенюшкіна Тетяна Олександрівна. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – 441 с.
13. Ситник Г.П. Сутність кризових ситуацій соціального характеру у контексті національної безпеки: філософсько-управлінський аспект. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1479>
14. Ситник Г.П., Орел М.Г. Забезпечення стійкості соціального порядку як пріоритет у сфері національної безпеки. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2021. №1 (29). С.8-25
15. Указ Президента України №479/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
16. Цервінські С. З погляду мовознавства / Мова та ідентичність: Третє покоління. Goethe-Institut, Прага. 2013. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/m/spr/eng/dmi/sch/20647849.html>

17. Чальцева, О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с. http://idpnan.org.ua/files/chaltseva-o.m.-publichna-politika_-teoretichniy-vimir-i-suchasna-praktika_-_d_.pdf
18. Axel C. Hüntelmann, Samuël Coghe and Alexandra Widmer, Ursula Ferdinand and Petra Overath, Christiane Reinecke, Heinrich Hartmann and Corinna R. Unger, Maria Dörnemann Teresa Huhle, Jesse Olszynko-Gryn and Thomas Robertson, (2017). Twentieth Century Population Thinking. A Critical Reader of Primary Sources. 1st Edition. Published by Routledge. 246 Pages.
19. Fatykhova, M. H., Doroschuk, E. S., & Mantashashvili, M. Z. (2018). National language and national media: Problems of popularization and development. *Opcion*, 34(86), 39-47.
20. John Locke (2002) John Locke: Writings on Religion 1st Edition. Publisher: Clarendon Press; 1st edition. 348 p.
21. Jui-Sheng Chou, Citra S. Ongkowijoyo. Hybrid decision-making method for assessing interdependency and priority of critical infrastructure. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Volume 39, October 2019, 101134. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101134>
22. Nikolas K. Gvosdev, (2022). Toward a National Security Strategy for the 2020s: Writers and Commentators Weigh In. *Orbis* Volume 66, Issue 2, 2022, Pages 156-158. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2022.02.004>
23. Chika Euphemia Asogwa. Internet-Based Communications: A Threat or Strength to National Security? *SAGE Open*. DOI: 10.1177/2158244020914580
24. Sytnyk, H. P., Zubchuk, O. A. and Orel, M. H., (2022). Conceptual Understanding of the Peculiarities of Managing Innovation-Driven Development of the state in the Current Conditions. *Sci. in nov.*, 18(2), 3-15. <https://doi.org/10.15407/scine18.02.003> <https://scinn-eng.org.ua/ojs/index.php/ni/article/view/234/99>
25. Wendolyn Weber, (2022). Exploring the Cultural Mechanics of Social Inequality and Global Cultural Interdependence *Orbis* Volume 66, Issue 1, Pages 111-127.
4. Yevtukh V. B. (2012) *Etnichnist': entsyklopedychnyj dovidnyk* [Ethnicity: an encyclopedic guide] Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].
5. Orel M.H. (2018) Aksiologichnyj aspekt kontseptu "stijkist' derzhavy" u konteksti funktsij publichnoho upravlinnia u sferi bezpeky ta v istorii naukovoï dumky. [Axiological aspect of the concept of "state stability" in the context of the functions of public administration in the field of security and in the history of scientific thought] *Investytsii: praktyka ta dosvid*. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.95 http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2018/19.pdf. [in Ukrainian].
6. Orel M.H. (2019) Misiia sub'ektiv publichnoho upravlinnia u sferi politychnoi bezpeky schodo zabezpechennia stjykosti sotsial'noho poriadku. [The mission of public administration subjects in the field of political security to ensure the stability of the social order]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1367>. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.1.22. [in Ukrainian].
7. Orel M.H. (2022) Zabezpechennia humanitarnoi bezpeky v umovakh Covid-19: vyklyky ta zahrozy. [Ensuring humanitarian security in the conditions of Covid-19: challenges and threats] *Investytsii: praktyka ta dosvid. Rubryka: Derzhavne upravlinnia*. DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.11-12.75>. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/33/34> [in Ukrainian].
8. Orel M. (2019) *Teoretychni osnovy derzhavnoho upravlinnia u sferi politychnoi bezpeky* [Theoretical foundations of state administration in the field of political security]. Kyiv: «Polihraf plius» [in Ukrainian].
9. Reznikova O.O. (2022) *Natsional'na stjykist' v umovakh minlyvoho bezpekovoïho seredovyscha: monohrafiia*. [National stability in the conditions of a changing security environment: a monograph] Kyiv: NISD. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf [in Ukrainian].
10. Pidberezhenyuk, N. P. (2019). Zabezpechennia etnokul'turnoho rozvytku ukrains'koi derzhavotvorchoi natsii iak napriam publichnoi polityky schodo formuvannia ukrains'koi natsional'noi identychnosti [Ensuring the ethno-cultural development of the Ukrainian state-building nation as a direction of public policy regarding the formation of Ukrainian national identity] *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, (61). <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198511> [in Ukrainian].
11. Popovych N. H. (2015) *Derzhavno-upravlins'kij dyskurs u polityko-administratyvnykh vidnosynakh: teoretychni ta metodolohichni zasady*: dys. d-ra derzh. upr.: 25.00.01 / Popovych Nataliia Hryhorivna. [State-management discourse in political-admin-

- istrative relations: theoretical and methodological foundations] Kyiv: NADU [in Ukrainian].
12. Seniushkina T. O. (2007) Derzhavni mekhanizmy upravlinnia etnichnymi konfliktamy: dys. ... d-ra derzh. upr.: 25.00.02 / Seniushkina Tetiana Oleksandrivna [State mechanisms of ethnic conflict management] Odesa: ORIDU NADU [in Ukrainian].
 13. Sytnyk H.P. (2019) Sutnist kryzovykh sytuatsii sotsialnoho kharakteru u konteksti natsionalnoi bezpeky: filosofsko-upravlinskyi aspekt [The essence of crisis situations of a social nature in the context of national security: a philosophical and managerial aspect]. *Public administration: improvement and development*, no. 8 DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.8.2> [in Ukrainian].
 14. Sytnyk H.P., Orel M.H. (2021) Zabezpechennia stijkosti sotsial'noho poriadku iak priorytet u sferi natsional'noi bezpeky. [Ensuring the stability of the social order as a priority in the field of national security]. *Naukovyj chasopys Akademii natsional'noi bezpeky* [in Ukrainian].
 15. The President of Ukraine (2021). Resolution the President of Ukraine “About the introduction of the national sustainability system”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> (Accessed 1 August 2022). [in Ukrainian].
 16. Tservinski S. (2013) *Z pohliadu movoznavstva / Mova ta identychnist': Tretie pokolinnia* [From the perspective of linguistics / Language and identity: The third generation] *Goethe-Institut*, Praha. <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/m/spr/eng/dmi/sch/20647849.html> [in Ukrainian].
 17. Chal'tseva, O. M. (2017) *Publichna polityka: teoretichnyi vymir i suchasna praktyka: monohrafiia*. [Public policy: theoretical dimension and modern practice: monograph] Vinnytsia: FOP Baranovs'ka. http://idpnan.org.ua/files/chaltseva-o.m.-publichna-politika-_teoretichniy-vimir-i-suchasna-praktika_-_d_.pdf [in Ukrainian].
 18. Axel C. (2017) Hüntelmann, Samuël Coghe and Alexandra Widmer, Ursula Ferdinand and Petra Overath, Christiane Reinecke, Heinrich Hartmann and Corinna R. Unger, Maria Dörnemann Teresa Huhle, Jesse Olszynko-Gryn and Thomas Robertson. *Twentieth Century Population Thinking. A Critical Reader of Primary Sources*. 1st Edition. Published by Routledge. 246 Pages.
 19. Fatykhova, M. H., Doroschuk, E. S., & Mantashashvili, M. Z. (2018). National language and national media: Problems of popularization and development. *Opcion*, 34(86), 39-47.
 20. John Locke (2002) John Locke: Writings on Religion 1st Edition. Publisher: *Clarendon Press*; 1st edition. 348 p.
 21. Jui-Sheng Chou, Citra S. Ongkowijoyo (2019). Hybrid decision-making method for assessing interdependency and priority of critical infrastructure. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Volume 39, 101134. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101134>
 22. Nikolas K.Gvosdev, (2022). Toward a National Security Strategy for the 2020s: Writers and Commentators Weigh In. *Orbis* Volume 66, Issue 2, 2022, Pages 156-158. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2022.02.004>
 23. Chika Euphemia Asogwa. Internet-Based Communications: A Threat or Strength to National Security? *SAGE Open*. DOI: 10.1177/2158244020914580
 24. Sytnyk, H. P., Zubchuk, O. A. and Orel, M. H., (2022). Conceptual Understanding of the Peculiarities of Managing Innovation-Driven Development of the state in the Current Conditions. *Sci. in nov.*, 18(2), 3-15. <https://doi.org/10.15407/scine18.02.003> <https://scinn-eng.org.ua/ojs/index.php/ni/article/view/234/99> [in Ukrainian].
 25. Wendolyn Weber, (2022). Exploring the Cultural Mechanics of Social Inequality and Global Cultural Interdependence *Orbis* Volume 66, Issue 1, Pages 111-127.